

Антончик Євгенія

здобувач кафедри педагогіки, освітнього менеджменту та соціальної роботи
Рівненського державного гуманітарного університету,
м. Рівне, Україна

ORCID: 0000-0002-4592-3066

e-mail: evgeniyastarr@gmail.com

ОСНОВНІ НАПРЯМИ, ДИНАМІКА І НЕЗВОРОТНІСТЬ МОДЕРНІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНСЬКІЙ ОСВІТІ

Анотація. Сучасна освіта у контексті свого розвитку і задоволення суспільних очікувань потребує постійних і активних модернізаційних змін. Відправною позицією дослідження є теза, що розбудова прогресивного освітнього простору застарілими засобами неможлива.

Обґрунтовано мету і завдання дослідження, які полягають у визначенні основних напрямів модернізаційних процесів в українській освіті, характеристики їх динаміки і незворотності. З'ясовано, що динаміка процесу модернізації національної освіти визначається насамперед ефективністю використання новітніх наукових методик в освітньо-виховному процесі. Незворотність модернізації значною мірою зумовлюється чіткою системою принципів, на яких вона ґрунтується.

Узагальнено, що модернізація освіти – це процес прогресивних змін, спрямований на поліпшення стану освітньої системи, включає інноваційну компоненту, орієнтований на забезпечення передумов для саморозвитку на ґрунті демократично-гуманістичних цінностей. Визначено перспективні напрями модернізаційних процесів в українській освіті: підвищення наукового потенціалу; впровадження інформаційних технологій та поширення технологій педагогічного дискурсу; підвищення ролі самостійної роботи та практичної підготовки здобувачів освіти.

Ключові слова: освіта, педагогіка, освітній процес, модернізація, реформування освіти.

Постановка проблеми. Модернізація освіти є всеохоплюючим і довготривалим процесом, який поетапно розвивається відповідно до визначених напрямів. Головним у модернізації є забезпечення незворотності змін, неможливості повернення до застарілих підходів.

Процес модернізації української освіти ускладнюється через множинність та різновимірність завдань і цілей. З одного боку, модернізація національної системи освіти спрямована на подолання негативних тенденцій, що залишилися їй у спадок від колишньої бюрократизованої системи освіти. З іншого – надзвичайно динамічний у своєму глобальному вимірі сучасний світ ставить перед кожною національною системою освіти все нові і нові завдання. Необхідність їх вирішення як фундаментального чинника суспільного поступу зумовлює надзвичайну актуальність пошуку і

дослідження ключових напрямів і динамічно-процесуальних характеристик прискорення цього процесу.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Модернізація освіти характерна для багатьох країн світу і пов'язана із потребами розвитку суспільства. «Вирішують її в різних країнах не однаково. Але скрізь переконані в одному – досягти нової якості життя в XXI столітті можливо за умови реконструкції змісту освіти та радикальної реформи існуючих методів освіти й виховання» (Саух та Саух, 2015, с. 483). Сучасна освіта тлумачиться як засіб забезпечення «соціальних переваг», як індивідуальних, так і для всього суспільства. Оскільки «людина у результаті набуття освітніх рівнів (певної сукупності компетентностей) створює особисті соціальні вигоди, то тим самим вона створює й вигоду для всього суспільства» (Пелех, Кукла, 2019, с. 96).

Прямі кореляції якості освіти і рівня життя зафіксовані в проєкті Організації економічного співробітництва та розвитку «The Future of Education and Skills 2030». Розробники проєкту вказують на те, що цілі сучасної освіти знаходяться у площині підготовки молоді «до роботи, яка ще не створена, до технологій, які ще не винайдені, для вирішення проблем, які ще не передбачалися. Освіта спрямована на оволодіння молодими людьми компетентностями, які необхідні для реалізації власного потенціалу, навчання жити і спрямована на краще майбутнє» (The OECD Future of Education and Skills 2030 project). Очевидним є факт, що розбудова відповідного освітнього простору застарілими засобами неможлива, а прагнення відповідати вимогам і викликам сучасності актуалізує проблему модернізації освіти.

Каталізатором реформування та модернізації вітчизняної системи освіти виступають євроінтеграційні процеси, зафіксовані в Угоді про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, іншими країнами про співробітництво в галузі освіти (розділ 23, с. 431), і передбачають «...співробітництво в галузі вищої освіти з метою реформування та модернізації системи вищої освіти; сприяння зближенню у сфері вищої освіти, яке відбувається в межах Болонського процесу; підвищення якості та важливості вищої освіти» (Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, 2015). Отож модернізація освіти потребує спеціальної уваги.

Сучасні вітчизняні дослідники проблеми В. Андрущенко, М. Згуровський, В. Кремень, В. Курило, М. Степко, П. Таланчук та інші суголосні в тому, що модернізація освіти – це політичне і загальнонаціональне завдання, яке має реалізовуватися не як відомчий проєкт, а як загальнодержавна програма, де активними суб'єктами є органи державної влади, місцеве самоврядування, професійно-педагогічна спільнота, наукові, культурні товариства, бізнесові кола. Враховуючи нагальність такої потреби, надзвичайно важливо, з нашої точки зору, постійно здійснювати концептуально-теоретичний пошук основних напрямів модернізації освіти і шукати найефективніші методи втілення результатів такого пошуку. Від цього значною мірою залежить подальша доля нашої країни в контексті її активних зусиль щодо реалізації євроінтеграційних планів.

Мета статті – окреслити основні напрями модернізаційних процесів в українській освіті, схарактеризувати їх динаміку і незворотність.

Виклад основного матеріалу дослідження. Модернізація розглядається як процес прогресивних змін, що поліпшують стан системи (соціальної, економічної, політичної або культурної), піднімають її на більш високий рівень, що характеризується її оновленням, або як процес спрямованих трансформацій, що носять активний та прогностичний характер, який передбачає розуміння цілі і розроблення відповідної стратегії (Юшкевич, 2019, с. 165); «складний, цілісний процес соціокультурної діяльності, що полягає у досягненні керованої позитивної якісної зміни соціальної системи; системна якісна зміна, що включає інноваційні процеси, інформатизацію, нові технології і методи комп'ютеризації, шляхом нових завдань змінює доміную розвинутого внутрішнього потенціалу освіти» (Пінчук, 2009, с. 29).

Наголосимо, що модернізація освіти спрямована на забезпечення її внутрішніми резервами до саморозвитку, ресурсами енергетично-змістовної самовизначеності. Модернізована сучасна освіта здатна не лише самоорганізовуватися на основі демократично-гуманістичних цінностей і саморозвиватися інноваційно-перспективним шляхом, але й забезпечувати зовнішнє соціальне середовище інтелектуально-духовними засобами антикризової діяльності. Ми поділяємо точку зору В. Сокаль, який вважає, що модернізація освіти «має бути спрямована на відповідність базовим принципам ринкової економіки і перетворення освіти у важливий ресурс особистого, суспільного і державного розвитку» (Сокаль, 2014).

Ми розглядаємо модернізацію освіти як процес прогресивних змін, що поліпшують стан освітньої системи, включає інноваційну компоненту, орієнтований на забезпечення передумов для саморозвитку на ґрунті демократично-гуманістичних цінностей.

Важливим напрямом модернізаційних процесів в українській освіті є підвищення наукового потенціалу освіти, від якого залежить внутрішній, змістовно-ціннісний та інноваційно-прогресивний потенціал особистості. Саме він визначає конкурентоспроможність особистості на міжнародному рівні. Важливо підкреслити, що в сучасних умовах неможливо окремо розглядати наукову й освітню складову соціального розвитку. Очевидним є те, що науково-технологічний потенціал нації формується в середовищі освіти. І саме від того, наскільки це середовище є інноваційно й гуманістично орієнтованим, залежить і потужність подальшого розвитку науково-технічної сфери конкретного соціуму (Андрущенко, 2016).

Іншим напрямом модернізації, з яким тісно пов'язані якісні змістові та організаційно-ефективні показники освітнього середовища, є активне і наскрізне впровадження інформаційних технологій, без яких неможливо уявити сучасний освітньо-виховний процес. У сучасному світі інформація є ключовим економічно-виробничим ресурсом, але водночас і зручним способом зберігання і передачі знань, що робить інформатизацію одним із найактуальніших модернізаційних вимірів розвитку національної системи освіти (Гриценчук, 2020). Розвинуті країни світу постійно конкурують у рівні інформаційної компетентності і грамотності громадян, адже ці показники є визначальними у конкурентоспроможності національних освітніх та економічних системах. Важливо усвідомити, що інформатизація є найефективнішим та інноваційно-доцільним інструментом модернізації освіти, який здатен вивести освітньо-виховний процес на новий якісний

рівень, наситити його новим інтелектуальним і технологічним потенціалом (Мієр, 2021).

На нашу думку, на тлі підвищення престижності української мови в стратегію національної мовно-освітньої політики має входити комплекс заходів щодо популяризації вивчення іноземних мов, що вже давно є необхідним стандартом європейської освіти. Наразі в Україні існує реальна необхідність, з одного боку, стратегічно розвивати україномовний напрямок модернізації освітньої системи, а з іншого - всіляко сприяти поширенню іншомовних компетентностей українських громадян з метою ширшої інтегрованості структур і суб'єктів української системи освіти до загальноєвропейських освітніх процесів і тенденцій.

Модернізація будь-якої національної системи освіти ґрунтується на принципах впровадження технологій педагогічного дискурсу, які дозволяють усім суб'єктами освітньо-виховного процесу постійно відчувати інтелектуальні, духовні, морально-ціннісні і мотиваційні зусилля та причетність до цілісної інноваційно-гуманістичної освітньої системи (Стасевська, 2016). Дискурсивні технології сучасного освітньо-педагогічного простору передбачають створення комунікативно-ціннісного та знансво-нормативного середовища, активної, творчої, інноваційно-креативної, людиноцентричної взаємодії усіх суб'єктів освітнього процесу. Комунікативне порозуміння з конкретних аксіологічних підґрунть модернізаційного процесу в освіті дозволяє активніше застосовувати інноваційно-гуманістичні технології педагогічної взаємодії (Ревнюк, 2021). Використовуючи технології педагогічно-наукового дискурсу в освітньому середовищі, кожний заклад освіти спрямовує здобувачів на активну комунікативно-дослідницьку діяльність у майбутній професії. Перебуваючи в середовищі комунікативно-педагогічного дискурсу, кожна молода людина набуває глибокого потенціалу науково-дослідного обґрунтування власної професійної діяльності.

Важливим завданням якісного наповнення процесу модернізації національної освіти є підвищення ролі самостійної роботи і практичної підготовки студентів. Якість сучасної освіти визначається саме практичною готовністю молоді до творчої самореалізації в професійному середовищі (Пелех та Кукла, 2019). Одним з головних завдань модернізації вітчизняної освіти є збільшення обсягу самостійної роботи здобувача освіти, реалізація його індивідуальних творчих здібностей.

У здійсненні модернізаційних реформ важливим є дотримання стабільної динаміки. У зв'язку з цим важливо враховувати параметри динаміки модернізаційного процесу в освіті, а саме: постійне підвищення ефективності діяльності всіх суб'єктів освітнього процесу і якості освіти; збільшення ступеня доступності освіти; поліпшення економічного потенціалу країни за рахунок високого рівня освіченості населення (людський капітал); інтеграція національної системи освіти у наукову, виробничу, суспільно-громадську і культурно-інформаційну інфраструктуру світової спільноти. Врахування вищезазначених параметрів забезпечить якомога швидкий вихід української системи освіти з наявної кризи, а нехтування ними сприятиме гальмуванню наявних позитивних трансформацій.

Динаміка процесу модернізації національної освіти визначається насамперед ефективністю використання новітніх наукових методик в освітньо-виховному процесі. Модернізація сучасної освіти передбачає:

органічну єдність змісту освіти і програм наукової діяльності;
спрямування фундаментальних, прикладних досліджень і розробок на створення і впровадження нових конкурентоздатних зразків техніки, технологій та матеріалів;

створення стандартів вищої освіти, підручників та навчальних посібників з урахуванням досягнень науки і техніки;

розвиток різних форм наукової співпраці (в тому числі міжнародної) з установами і організаціями, що не входять до системи вищої освіти, для розв'язання складних наукових проблем, впровадження результатів наукових досліджень і розробок;

безпосередню участь учасників освітньо-виховного процесу в науково-дослідних і дослідно-конструкторських роботах, що виконуються у ЗВО;

планування, проведення і виконання науково-педагогічними працівниками наукових досліджень у межах основного робочого часу;

залучення до освітньо-виховного процесу провідних учених і науковців закладу вищої освіти, а також інших наукових установ і організацій.

Окрім забезпечення сталої динаміки модернізаційних процесів в українській освіті, важливим аспектом досліджуваної проблеми є незворотність змін та засобів їх реалізації у вітчизняному освітньому просторі. Наше суспільство живе в епоху докорінних соціальних, економічних, політичних, морально-ціннісних трансформацій. Проблема ж полягає у тому, як забезпечити незворотність позитивних зрушень у всіх сферах соціальної життєдіяльності, в тому числі і в освітній (Шиделко, 2017). Модернізація освіти має ґрунтуватися на системному, цілісно-обґрунтованому, цілеспрямовано-визначеному підходах.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Модернізація освіти – це процес прогресивних змін, що забезпечує покращення освітньої системи, включає інноваційну компоненту, орієнтована на забезпечення передумов для саморозвитку на ґрунті демократично-гуманістичних цінностей. Перспективними напрямками модернізаційних процесів в українській освіті визначено такі: підвищення наукового потенціалу освіти; упровадження інформаційних технологій та поширення технологій педагогічного дискурсу; підвищення ролі самостійної роботи та практичної підготовки здобувачів освіти. Динаміка процесу модернізації національної освіти визначається ефективністю використання новітніх наукових методик в освітньо-виховному процесі. Використання інноваційних технологій визначає ефективність і успішність діяльності тієї чи іншої соціальної системи чи організації. Перспективами подальших розвідок є обґрунтування принципів модернізації системи національної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Саух, П., Саух, Ю. (2015). Гуманітарна парадигма як життєдайна платформа сучасної освіти. *Концептуальні засади професійного розвитку особистості в умовах євроінтеграційних процесів*. Київ: НТУ, 2015, сс. 483–495.

Пелех, Ю. та Кукла, Д. (2019). *Система цінностей майбутнього фахівця і його місце на сучасному ринку праці*. Рівне: Волинські обереги, 2019, 184 с.

The OECD Future of Education and Skills 2030 project. URL: <https://www.oecd.org/education/2030-project/about/> [Дата звернення 30.04.2022].

Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#n2588 [Дата звернення 17.04.2022]

Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf> [Дата звернення 15.04.2022].

Пінчук, Є. (2009)/ Генезис поняття і сутності модернізації освіти. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Філософія. Політологія*. 2009. Випуск 91-93? сс. 29–35.

Юшкевич, Ю. (2019). Модернізація освіти в умовах європейської інтеграції України. *Гілея: науковий вісник*. 2019. Вип. 141(2), сс. 165–168.

Сокаль, В. (2014). Проблеми модернізації вищої освіти України. *Актуальные вопросы модернизации национальной экономики Украины*. URL: http://www.confcontact.com/2014-modernizatciya-natsionalnoj-ekonomiki/4_sokal.htm [Дата звернення 17.04.2022].

Андрущенко, Т. (2016). Ціннісна палітра європейського простору освіти (український вимір). *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки*. № 4 (49), сс. 107–113.

Гриценчук, О. (2020). *Інформаційно-освітнє середовище як засіб розвитку громадянської компетентності вчителів у Нідерландах*. Кандидат педагогічних наук. Київ, 328 с.

Мієр, Т. (2021). Сутність освітніх парадигм і поліпарадигмальних проявів у багатовимірній педагогічній реальності та особистісній самореалізації студентів під час е-навчання. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка*, 34 (2), сс. 73–83.

Стасевська, О. (2016). Духовні цінності і соціокультурна ідентичність: проблема взаємообумовленості. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія : Філософія, № 4, сс. 113–122.

Ревнюк, Н. (2021). Освітнє середовище університету як чинник розвитку інтересів та потреб здобувачів вищої освіти. *Scientific Vector of the Balkans*, 2 (12), pp. 10–14.

Шиделко, А. (2017). Духовні цінності у становленні особистості професіонала. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*, № 1, сс. 125–133.

REFERENCES

Saukh, P., Saukh, Yu. (2015). *Humanitarna paradyhma yak zhyttiedaina platforma suchasnoi osvity* [The humanitarian paradigm as a vital platform for modern education]. *Kontseptualni zasady profesiinoho rozvytku osobystosti v*

umovakh yevrointehratsiinykh protsesiv. Kyiv: NTU, 2015, ss. 483–495. [in Ukrainian]

Pelek, Yu., Kukla, D. (2019). *Systema tsinnostei maibutnoho fakhivtsia i yoho mistse na suchasnomu rynku pratsi* [The value system of the future specialist and his place in the modern labor market]. Rivne: Volynski oberehy, 2019, 184 s. [in Ukrainian]

The OECD Future of Education and Skills 2030 project. URL: <https://www.oecd.org/education/2030-project/about/> [Data zvernennia 30.04.2022]. [in English]

Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnyimi derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony [Association Agreement between Ukraine, of the one part, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, of the other part]. Zakonodavstvo Ukrainy. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#n2588 [Data zvernennia 17.04.2022]. [in Ukrainian]

Stratehiia rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2021–2031 roky. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy [Strategy for the development of higher education in Ukraine for 2021–2031]. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvytku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf> [Data zvernennia 15.04.2022]. [in Ukrainian]

Pinchuk, Ye. (2009). *Henezys poniattia i sutnosti modernizatsii osvity* [Genesis of the concept and essence of modernization of education]. Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Serii: Filosofiia. Politolohiia. 2009. Vypusk 91-93? cc. 29–35. [in Ukrainian]

Yushkevych, Yu. (2019). Modernizatsiia osvity v umovakh yevropeiskoi intehratsii Ukrainy [Modernization of education in the conditions of European integration of Ukraine]. *Hileia: naukovyi visnyk. Vyp. 141(2)*, ss. 165–168. [in Ukrainian]

Sokal, V. (2014). *Problemy modernizatsii vyshchoi osvity Ukrainy* [Problems of modernization of higher education in Ukraine]. Aktualnye voprosy modernizatsii natsionalnoi ekonomiki Ukrainy. URL: http://www.confcontact.com/2014-modernizatsiya-natsionalnoj-ekonomiki/4_sokal.htm [Data zvernennia 17.04.2022]. [in Ukrainian]

Andrushchenko, T. (2016). Tsinnisna palitra yevropeiskoho prostoru osvity (ukrainskyi vymir) [Value palette of the European educational space (Ukrainian dimension)]. Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Serii 12. *Psykhologichni nauky. № 4 (49)*, ss. 107–113. [in Ukrainian]

Hrytsenchuk, O. (2020). Informatsiino-osvitnie seredovyshche yak zasib rozvytku hromadianskoi kompetentnosti vchyteliv u Niderlandakh [Information and educational environment as a means of developing civic competence of teachers in the Netherlands]. Kandydat pedahohichnykh nauk. Kyiv, 328 s. [in Ukrainian]

Miier, T. (2021). Sutnist osvitnikh paradyhm i poliparadyhmalnykh proiaviv u bahatovymirni pedahohichni realnosti ta osobystisni samorealizatsii studentiv pid chas e-navchannia [The essence of educational paradigms and polyparadigmatic manifestations in the multidimensional pedagogical reality and personal self-

realization of students during e-learning]. *Pedahohichna osvita: Teoriia i praktyka. Psykholohiia. Pedahohika*, 34 (2), ss. 73–83. [in Ukrainian]

Stasevska, O. (2016). Dukhovni tsinnosti i sotsiokulturna identychnist: problema vzaiemoobumovlenosti [Spiritual values and socio-cultural identity: the problem of interdependence]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Iurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho". Seriia: Filosofiia*, No 4, ss. 113–122. [in Ukrainian]

Revniuk, N. (2021). Osvitnie seredovyshche universytetu yak chynnyk rozvytku interesiv ta potreb zdobuvachiv vyshchoi osvity [The educational environment of the university as a factor in the development of interests and needs of higher education]. *Scientific Vector of the Balkans*, 2(12), pp. 10–14. [in Ukrainian]

Shydelko, A. (2017). Dukhovni tsinnosti u stanovlenni osobystosti profesionala [Spiritual values in the formation of the professionals personality]. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav, № 1*, ss. 125–133. [in Ukrainian]

MAIN TRENDS, DYNAMICS AND IRREVERSIBILITY OF MODERNIZATION PROCESSES IN UKRAINIAN EDUCATION

Yevhenia Antonchik

postgraduate at the Department of Pedagogy,
Educational Management and Social Work,
Rivne State University for the Humanities,
Rivne, Ukraine

ORCID: 0000-0002-4592-3066

e-mail: evgeniyastarr@gmail.com

Abstract. Modern education in the context of its development and satisfaction of public expectations requires constant and active modernization changes. The starting point of the study is the thesis that the development of progressive educational space by outdated means is impossible. There were substantiated the purpose and tasks of the research: to determine the main directions of modernization processes in Ukrainian education, to characterize their dynamics and irreversibility.

It was found that the dynamics of the process of modernization of national education is determined primarily by the effectiveness of the use of the newest scientific methods in the educational process. The irreversibility of modernization is largely due to a clear system of principles on which it is based.

It is generalized that modernization of education is a process of progressive changes aimed at improving the state of the educational system, includes an innovative component aimed at providing prerequisites for self-development based on democratic and humanistic values.

Perspective directions of modernization processes in Ukrainian education were determined: increase of scientific potential of education; introduction of information technologies and dissemination of technologies of pedagogical discourse; increasing the role of independent work and practical training of students.

Keywords: education, pedagogy, educational process, modernization, education reform.

Стаття надійшла до редакції 10.05.2022 р.